

IRODALMI SZEMLE.

Berzeviczy tanulmányai.

Berzeviczy Albert: „Beszédék és tanulmányok“.

Ha e két vastos kötet olyan kvalitású beszélyeket tartalmazna, mint a milyenek a Berzeviczy beszédei és tanulmányai, Singer és Wolfner bizonyára egyik legjobb irodalmi üzletnek örvendhetne; nagy olvasó közönségének újabb meg újabb kiadásokról kellene gondoskodnia. Így azonban csak a kulturpolitikusoknak és a lateinereknek dolgozott; ám ezeknek s így a magyar nemzeti közművelődésnek valóban hasznos szolgálatot tett.

Hiszen ismeretes eléggé a Berzeviczy nyilvános politikai szereplése és vezető hivatali munkássága ebben az országban, minden művelt ember előtt. Láttuk már évtizedek óta minden jelentősebb nemzeti mozgalomban az ő nemes alakját, s hallottuk törekvéseinknek komoly irányt jelölő szózatát, tartalmas és mesterileg formás előadásait; de hogy a nyilvános és főként a politikai élet hullámzásában annyi el nem mosódó drága gyöngyöt termelt közművelődésünk és irodalmunk számára, az e gyűjteményben mégis meglepően tárul az olvasó elé.

E két testes kötet bőséges adalékot nyújt az ő nemes ízlésének, emelkedett látókörének, széles medrű tanultságának, komoly, hazafias érületének és szigorúan következetes kulturpolitikai egyéniségének megrajzolásához. A nagy közönségnek pedig vonzó és világos előadásával biztos tájékoztató kalauzul szolgál irodalmi, köznevelési, politikai és képzőművészeti fontos kérdésekben.

A ki például a nagy *egyházpolitikai reformok* lényegéről, indokairól, jelentőségéről tájékozódást akar szerezni, azt a Berzeviczy idevonatkozó parlamenti beszédeiben, melyekkel ő azon ügynek egyik hívatott harczosa volt, bőségesen megtalálja. Ezek a beszédék azon nagy korszak történelmének alkotó tényezőiként fognak az utókorra fönmaradni.

Képzőművészeti viszonyaink és teendőink ecsetelése 1899. évi parlamenti beszédében egy reflector világító fényét veti e krizissel küzködő közművelődési tényezőnkre s biztos irányt mutat a kibon-

takozásra, értelmét és határait jelölvén meg egyúttal a secessionnak, a mi a fejlett művészettel bíró nagy népeknél megengedhető luxus, nálunk azonban csupán erőpazarlás. E helyett a korlátolt kereslettel szembenálló productivitásnak hálásabb tér mutatkozik a decoratív irányzat felkarolásában.

„A művészetek egész története azt tanúsítja — úgy mond — hogy a művészetek időnként, a maguk hagyományainak formáiban megmerevednek. Ilyenkor, majdnem minden kapcsolat megszűntnek látszik a művészet és annak természetes forrásai, t. i. egyfelől a természet és másfelől az emberi lélek között. A művészek egymást utánozzák, ninesen haladás, ninesen igazi lendület. Ilyenkor mindig erőszakos kitérés alakjában következik be egy forradalom s ez eredményezi a régi iránytól való eltérést és a visszatérést az igazi forrásukhoz, a természethez és az emberi lélekhez. Én minden ilyen forradalmat a művészetben jogosútnak tartok, de csak akkor és csak addig, a mikor és a meddig új irányukhoz való áttérést nem csupán jelszóül használja fel, hanem igazán hű marad az igazsághoz és bensőséghez. Mi most egy ilyen forradalmi korszakot élünk át, kezdünk elhidegülni a régi irányok iránt, de az új irányok még nem forrtak ki a maguk tisztaságukban az átmenet zűrzavarából, azért találkozunk művészi téren annyi aberratioval . . . Tapasztaljuk, hogy az új irány követői, a kik az alatt a jelszó alatt szakadtak el, hogy visszatérjenek a természet hamisítatlan, hű és közvetlen követéséhez, sok esetben nem annyira a természetet tanulmányozták, mint inkább az új irány követői által megállapított új stílt. — Tehát beleesnek ugyanabba a hibába, a melyek elhagyása czíme alatt alapítottak új iskolát, tetézve azt azzal, hogy gyakran követésre kevésbé méltó példákknak szolgálai utánzóivá lettek . . . Ezzel szemben nekünk kétszeresen óvatosoknak, megfontoltaknak kell lennünk. Nagy, régi és kifejlődött nemzeti művészet megengedheti magának a különczködés, sőt az aberratio fényűzését is. Ámde nekünk ily irány elhatalmasodása fejlődésben lévő művészetünk legbecsesebb erőit absorbeálja«. Tanulságosan szól azután e téren követendő elvekről és a közönségnek a művészethez való viszonyáról.

A *köznevelés kérdései* már korábban húzamos időn át elfoglalt hivatali állásából kifolyólag is érdeklődésének állandó tárgyait képezik. Ma senki sincs hazánkban, a ki méltóbban hivatkozhatnék arra, hogy e téren az óvodától az egyetemig a mi az utolsó 25 év alatt történt, abban annyi része volna, mint Berzeviczynek. S csak mély fájdalommal gondolunk arra, hogy e nagy munkaerő épen akkor jusson scartba, a mikor eszméinek megvalósítására a kellő alkalom megnyílt előtte. A politikai sors szeszélyének ez igazán kegyetlen játéka. A szellemi kultúra zászlótartójának emberével ilyesminek megtörténni nem volna szabad! Ez minálunk igazán erőpazarlás,

Ott van például a népoktatási törvényeknek revíziója. Ennek főbb vonalait és tartalmát már 1895. évi parlamenti és 1896. évi országos és egyetemes tanügyi congressusi beszédében megszerkesztve találjuk. S most a szilárd következetességgel és leggondosabb előkészítéssel megalkotott törvényjavaslat, az általa mindig hirdetett magyar nemzeti népnevelés e hatalmas emeltyűje egy politikai rázkódás alatt a lomtárba kerüljön?! Az nem lehet! Neki is a nagy Eötvössel legalább annyi vigasztalásának fenn kell maradni, hogy „eszméi diadala legyen emlékjele!”

Hát a *harmadik egyetemnek* és az egyetemi lelkéssz képzésnek egy évtized óta ki volt a leghivatottabb szószólója? Az ismertetés alatti gyűjtemény erről is számot ad. Akárki valósítsa is azt meg (és tudományos fejlődésünk, felsőbb oktatásunk ezt már soká nem nélkülözheti,) Berzeviczy tájékoztató előmunkálatai e kérdésben mellőzhetők nem lesznek. Csak helyeselni tudjuk, hogy idevonatkozó röpirata e gyűjteménybe felvétellett, mert az által az író kulturpolitikai egyénisége teljes képen jelenik meg az olvasó előtt.

Hasonlóan becses adalékokat találunk az iskola összhangzatos munkáját biztosító *testi nevelésről* is úgy parlamenti, mint más alkalmi beszédeiben. Ő ez eszmének, különösen mióta Hegedüs S. barátja kezéből az országos torna-egyesületi ügyek társadalmi vezetését átvette, elsőrendű képviselőjeként ismeretes. Buzdít és vezet az országos, agitál a nemzetközi tornaversenyeken való részvétel iránt. Megjelöli, hogy „ezen a téren az egészséges reform az első ifjúsági országos tornaversenyvel indult meg; mert bármennyire kritizálták e tornaversenyek részleteit, tagadhatatlan, hogy azok keltették föl úgy a tanároknban, mint a tanulóknban az ambíciót arra nézve, hogy a testi nevelés terén jobb eredményt érjenek el és hogy a *testi nevelés fontosságát a szellemi neveléssel egyenrangúnak tekintsék*“. A kettő közötti szoros kapcsolatot keresi s egymásra vonatkozását, fejlődése mozzanatait, a torna sablonos, atletikai, katonai, majd játékszerű elemeit tanúlságosan világítja meg azon elnöki beszédekben, a melyeket a Budapesten tartott közegészségügyi congressus iskolaiügyi szakosztályában, majd a Nemzeti Tornaegylet közgyűlésén és az eperjesi országos tornaversenyen mondott. Az előbbieknben nyilvánuló szakszerű, meggyőző fejtegetések az utóbbiban ilyen lelkesítő lendületre emelkednek: „A szellemi és testi élet megzavart egyensúlyának helyreállításáról van szó; nemzedékek, évszázadok eltévedésének és mulasztásainak helyreigazításáról, visszavívásáról annak az eltűnt régi kornak, a melynek fölesillanó képét nyújtotta versenyünk is, — annak a kornak, a melyben az emberiség fiatalabb, egészségesebb, szebb és boldogabb volt, mint ma; a melyben Olympia küzdőterén a testi erő és ügyesség próbáit ugyanazzal a koszorúval jutalmazták, a mely a nemzet leg-

nagyobb költőjének* homlokát díszítette, a melyben épen azért tudtak ma, évezredek múlva is megcsodált szellemi műveket alkotni, mert a testi és szellemi erők harmóniáját megérteni és megvalósítani képesek voltak, mert a szépet és a jót egymástól elválaszthatatlannak tartották“.

„Évtizedek, talán évszázadok fognak elmúlni, a míg ez a reform-munka be lesz fejezve, de a ki hisz nemzetünk jövőjében, annak hinnie kell e munka sikerében is, hinnie kell abban, hogy elterjedvén az a meggyőződés, a mely bennünket vezet, az a lelkesedés, a mely a tegnapi és a mai verseny részeseit áthatotta, egy észszerűbb testi nevelés és életrend által az ember képesebbé lesz azoknak a szellemi feladatoknak is teljesítésére, a melyek alatt ma lerokadni látszik“.

S hogy Berzeviczy erős magyar nemzeti fajérzéke a legszabadelvűbb demokratiával olvad egybe, azt egyebek közt a gentryről írt tanulmányában látjuk élénken igazolva. Nem is lehet ez máskép egy európai műveltségű politikusnál, a ki a nemzetközi választott bíróság ügyéről az interparlamentaris conferentia budapesti és párisi ülésein oly szép sikerrel beszélt.

Az a körülmény pedig, hogy nemzeti újjászületésünk minden jelentősebb mozzanata és problémája mellett, melyekben tolla és ékesszólása érvényesült, figyelmünket szépirodalmi fejtegetéseiben és tanulmányaiban is leköti és gyönyörködteti, szellemének sokoldalúságát bizonyítja. Ebből fakad stylusának művészi plasticitása, mely nemes egyszerűségben simúl tárgyához, világosan fejez ki érzelmeket s gördülékenyen sorakoztatja a tömör, de mindig átlátszó gondolatokat. Forrásából szerény esörgedezéssel indul, majd mélyebb medret vág magának s fajsúlyával kitérések nélkül, erőteljesen tör kitűzött ezélja felé. Hullámokat és iszapot nem termel, mert még parlamenti polemikus beszédeiben is teljesen uralkodik a szenvedélyes kitéréseken, a ki nem annyira ellenfele tévedését, vagy esalfaságát ostorozza, mint inkább a saját igazát vagy meggyőződését törekszik érvényre juttatni. Olyan e térerén, mint egy elegáns vívó, a ki szépen védekezik és kíméletesen vág.

Azért beszédeit és tanulmányait okulásra bőséges anyagot nyújtó gazdag tartalmuk mellett azon élvezettel is olvashatjuk, a mit a széperzékre gyakorolt hatás mindig előidézni szokott. Minthogy pedig az ilyen olvasmány mindig haszonnal jár, s a könyvalakban eszközölt összegyűjtés a hozzáférhetést megkönnyítette, úgyszólván lehetővé tette, abban irodalmunk jelentős gyarapodását üdvözljük.

Kozma Ferencz.